

УДК 378.016:784]:792.01

DOI: 10.15587/2519-4984.2017.112901

СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА СЦЕНІЧНО-ОБРАЗНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ВОКАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ

© Н. Л. Косінська

У статті висвітлено сутнісну характеристику сценічно-образної культури майбутніх вчителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки. Проаналізовано стан досліджуваної проблеми в педагогічній теорії та практиці, визначено мету та завдання, розкрито сутність та різновиди феномену «культура» і визначено їх вплив в навчальному процесі

Ключові слова: сутнісна характеристика, культура, вокальна підготовка, майбутній вчитель музичного мистецтва

1. Вступ

Сучасні вимоги, що постають перед вчителем музики, включають постійне підвищення як педагогічної, так і сценічно-виконавської майстерності. Видатні музичні діячі відмічали, що володіння навиками виконавської діяльності та сценічної культури являються обов'язковою умовою професійно-педагогічного виховання майбутнього вчителя музики. Але, при цьому завжди підкреслювалося, що в вирішенні виховних та освітніх задач виконавська діяльність та сценічна культура вчителя музичного мистецтва повинна виступати в єдності з педагогічною.

Головна відмінність професійної роботи вчителя музики від викладачів інших дисциплін заключається в тому, що його педагогічна діяльність поєднує функції і викладача, і музиканта-виконавця. Тільки таким чином, взаємодія виконавської і педагогічної діяльності дозволяє забезпечити реалізацію освітньої, виховної, просвітницької та інших функцій музичного мистецтва.

Специфіка професії педагога потребує певного комплексу здібностей та особистісних властивостей. Успішність діяльності вчителя і процес оволодіння професійною майстерністю визначаються такою якістю як професійно-педагогічна направленість його особистості.

Сценічно-образна культура – це інтегральна особистісна якість, сформовані професійні компетенції, здібності та якості, творчий підхід та виконавська майстерність в галузі вокального мистецтва. А також це постійний свідомий процес особистісного та професійного саморозвитку.

Визначення сутності поняття «сценічно-образна культура майбутнього вчителя музичного мистецтва» зумовлене необхідністю уточнення дефініції поняття «культура» у педагогічному дискурсі, а також з позиції міждисциплінарного аналізу. Зокрема поняття «культура» є предметом дослідження ряду наук: філософії, культурології, естетики, педагогіки, соціології, мистецтвознавства тощо.

Особливість процесу вокальної підготовки майбутнього вчителя музики полягає насамперед в формуванні вокальних знань, вмінь та навичок, оволодіння голосовим апаратом та різножанровим репертуаром, поєднання виконавської та методичної робо-

ти, необхідної для подальшої діяльності майбутнього вчителя музики. Оволодіння усіма цими елементами та багато інших і формують сценічно-образну культуру майбутніх вчителів музичного мистецтва, яка об'єднує в собі виконавську, сценічну, професійну, художню та естетичну культури.

2. Літературний огляд

Робота над визначеною темою статті зумовила необхідність вивчення та аналізування наукової літератури, яка склала теоретичну базу дослідження. У педагогічному дискурсі української і зарубіжної науки наявний спектр досліджень, які дозволяють цілісно проаналізувати сутність поняття «сценічно-образна культура майбутнього вчителя музичного мистецтва», визначити методологічні аспекти та особливості формування означеної якості у процесі вокальної підготовки.

З поміж досліджень виокремимо праці науковців, педагогів, у яких:

- виявлено специфіку взаємодії культури як соціально-історичного явища та освіти [1];
- обґрунтовано вплив соціально-професійної компетентності на формування загальної культури особистості [2];
- розкрито сутність культури як історично зумовленого феномену людства [3];
- обґрунтовано теоретичні засади мистецької освіти [4];
- проаналізовано особливості професійної підготовки майбутнього вчителя музичних дисциплін [5];
- розкрито сутність професійної культури [6];
- обґрунтовано поняття «Професійна культура» як психолого-педагогічна проблема [7];
- розкрито методичні аспекти мистецької освіти майбутніх вчителів музичного мистецтва [4];
- проаналізовано художньо-естетичне виховання школярів [8];
- вплив загальної історії музики на формування культури [9];
- визначено сутність формування професійної компетентності вчителя, зокрема вчителя музичного мистецтва [10];
- визначено методологічні аспекти мистецької освіти [11];

- досліджено формування вокально-виконавської культури майбутнього вчителя музики [12];
- досліджено професійну підготовку майбутніх вчителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності [13];
- обґрунтовано формування вокально-сценічної майстерності майбутнього вчителя музики [14];
- обґрунтована проблема формування сценічної культури школярів [15];
- досліджено специфіку впливу естрадного співу на формування сценічної культури [16];
- формування вокально-сценічної культури студентів мистецьких факультетів [17];
- обґрунтовано формування вокально-сценічної майстерності в процесі навчання [18];
- досліджена проблема створення сценічного образу в процесі становлення студентського театру [19];
- обґрунтовано процес сценічного перевтілення в процесі вокальної підготовки [20].

У результаті опрацювання літературних наукових джерел був проведений аналіз досліджень видатних науковців і встановлено недостатню розробленість проблеми формування сценічно-образної культури майбутніх вчителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки. Аналіз підтвердив актуальність і новизну даної проблеми та наштовхнув на пошук нових пріоритетів у розвитку, з застосуванням інноваційних технологій та методики вокального навчання, визначення педагогічної доцільності вокального репертуару, методів та прийомів для забезпечення високого рівня формування сценічно-образної культури майбутніх вчителів музичного мистецтва.

3. Мета та задачі дослідження

Мета дослідження – визначення сутнісної характеристики сценічно-образної культури майбутніх вчителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки та обґрунтування її впливу на професійне становлення майбутніх вчителів музичного мистецтва.

Для досягнення мети були поставлені наступні задачі:

- проаналізувати стан досліджуваної проблеми в педагогічній теорії та практиці; визначити та розкрити сутнісну характеристику сценічно-образної культури в процесі вокальної підготовки;
- обґрунтувати її вплив на фахове становлення майбутніх вчителів музичного мистецтва.

4. Сутнісна характеристика сценічно-образної культури

У контексті визначення сутності поняття «сценічно-образна культура вчителя музичного мистецтва» важливим є проектування культури у вимірах освітніх процесів.

Адже культура у системі освіти ретрансляється на процес формування культури людини, культурної особистості, яка формується в результаті опанування змісту культури певного народу та культури інших етносів, які зберігають культурні традиції як форму колективного досвіду у взаємозв'язку з природою.

Поняття «культура» у педагогічному дискурсі розглядається переважно як вища форма прояву освіченості і професійної компетентності. Поза культурою неможливе особистісне й професійне життя людини. Досвід культури (знання, почуття, рефлексивне світосприйняття, вміння тощо) передається людині з покоління в покоління – формується на основі вже створеної культури. Відповідно, якщо людина створює культуру, то і культура створює людину [1].

З-поміж теорій, концепцій культури в освіті виокремлюється положення, яке розглядає культуру у контексті кількох аспектів: культура особистості (культура взаємовідносин і культура саморегуляції), культура діяльності (культура інтелектуальної і професійної діяльності), культура соціальної взаємодії з іншими людьми (культура поведінки і спілкування) [2].

Розглянуто феномен культури у контексті багатоаспектної життєдіяльності людини: «Культура є такою формою буття, яка перетворюється особистісною діяльністю» [3]. При цьому вчений визначає наступні види діяльності: пізнання, перетворення, спілкування, ціннісна орієнтація. На думку вченого, в культурі особистості, у свідомості і поведінці перетворюється загальне (культура людства) та особливе (культура соціальних груп) [3].

Загалом більшість учених (соціологів, культурологів, педагогів тощо) визначають феномен культури як сукупність всіх видів діяльності, звичаїв, вірувань; інші в це поняття вкладають соціально унормований комплекс, який формує основу життєдіяльності особистості; для багатьох культура є результатом діяльності людей і спосіб пристосування соціуму до природного середовища й економічних потреб.

Важливою у контексті визначення сутності культури з проекцією на розвиток особистості через освіту є наукова думка, в якій обґрунтовано, що «культура – це все те, що відрізняє діяльність людей та її результати від тих природних явищ, які не зазнали змін при цій діяльності. У цілому вона інтегрується в єдиному контексті життя, тобто культура суспільства неминуче шукає виходу в культуру особистості» [4].

Науковці, педагоги практики розглядають різні види культури майбутнього вчителя музики у контексті формування професіоналізму, професійних якостей, які необхідні їм для майбутньої професійної діяльності, пов'язаної з ретрансляцією музичного досвіду у педагогічній роботі.

У сучасній педагогічній думці науковці обґрунтовують сутність професійної культури вчителя як: високий рівень професіоналізму, досягнутий через філософське осмислення та саморефлексію професії, інтеграційна якість особистості педагога-професіонала, умова та передумова результативної педагогічної діяльності, складне особистісне новоутворення, що інтегрує рефлексивну культуру, професійну компетентність, педагогічну майстерність, здатність до науково-дослідної діяльності, спрямованої на професійне самовдосконалення та самореалізацію [5]; як спосіб реалізації професійної діяльності в єдності трьох показників: єдності цілей, засобів і результатів; як засвоєння особистістю професійних знань та навичок, які становлять педагогічний світогляд; як зда-

тність особистості творчо мислити та постійно самовдосконалюватися, займатися самоосвітою; як сукупність соціально-значущих якостей (інтелігентність, патріотизм, духовна культура, ерудованість) [6]; як здатність до розвитку і вдосконалення своїх творчих можливостей у розв'язанні нестандартних завдань, у здійсненні професійних обов'язків; як складова його загальної культури, складне утворення у цілісній структурі особистості, що характеризує всю сукупність відносин у сфері педагогічної діяльності та відповідний розвиток індивідуальних, професійно-значущих здібностей, розумових, психологічних, фізичних якостей, мотиваційної сфери, яка забезпечує високу якість і позитивне ставлення до професійної діяльності [7].

Більшість науковців акцентують увагу на тому, що професійна культура особистості вчителя визначається сукупністю фахових знань, сформованістю професійно особистісних якостей, розвиненістю духовного потенціалу, інтелектуальних, емоційних, естетичних, творчих здібностей, зумовлюється світоглядними установками, світоглядними орієнтирами, цінностями, життєвими прагненнями, з-поміж яких чільне місце відведено любові до фаху, повазі до особистості учня.

Розглянемо основні різновиди професійної культури майбутнього вчителя музики на основі праць українських і зарубіжних учених.

Видатна українська вчена однією з важливих якостей майбутнього вчителя музики слушно вважає педагогічну культуру, яку розглядає «як складне і різнобічне поняття, що передбачає високий рівень інтелектуального і емоційного розвитку вчителя, наявність у нього певної програми самовдосконалення, вимоги до поведінки, норм взаємин з учнями, батьками, колегами тощо [4]. На думку вченої, педагогічну культуру формує сукупність якостей особистості вчителя, що проєктуються у комплексі умінь і реалізуються через професійну діяльність і професійні відносини у педагогічному середовищі.

Виокремлено такий різновид професійної культури, як естетична культура. Науковець доводить, що основними складовими естетичної культури вчителя мистецьких дисциплін є:

1) естетична свідомість, яка включає естетичне сприйняття, естетичний смак, естетичні потреби, інтереси, естетичне почуття, художньо-творчі здібності, художньо-образне мислення;

2) художньо-естетична діяльність, яка включає естетичний аспект всіх видів діяльності, виконавську діяльність, творчу діяльність зі створення творів мистецтва та інших естетичних цінностей. Робиться слушний висновок, що естетична культура виявляється у певній сукупності знань у галузі естетики, різних видів мистецтва, педагогічних засад естетичного виховання і самовиховання; умінь і навичок, які проявляються у естетичній діяльності, в естетичному ставленні людини до діяльності та мистецтва.

Досліджуючи особливості формування художньої культури майбутнього вчителя мистецьких дисциплін визначено, що художня культура особистості – це певний рівень опанування і засвоєння нею

цінностей художньої спадщини людства, рівень художньої компетентності, ступінь її творчої активності, самостійності, ініціативи у процесі власного творення художніх цінностей [8].

Як різновид художньої культури багатьма вченими розглядається сутність музичної культури майбутнього вчителя музики. Визначено, що у понятті «музична культура» відображається різноаспектність прояві самої музики в її соціальному вимірі, а також сфера її впливу, тобто вся сфера музичної практики [9].

Розглядаючи поняття «музична культура» дослідник виокремлює кілька аспектів:

1) зв'язок музичної культури з практичними цілями людської діяльності, з потребами людей;

2) музична культура як вияв світоглядної цілісності ставлення людини до буття;

3) музична культура як форма людського, культурного буття [10].

Відповідно музична культура вчителя музики є важливим різновидом професійної культури, професійна якість, яка передбачає здатність сприймати музичну спадщину крізь призму художньо-естетичного смислу музичних творів, спрямовувати педагогічну діяльність на ретрансляцію музичного досвіду на основі ціннісного сприйняття, здійснювати власну творчу роботу на основі досягнень музичного мистецтва.

Важливим для визначення різновидів професійної культури майбутнього вчителя музики є поняття «вокально-виконавська культура», яке розглядається науковцями як «інтегративна професійно-особистісна якість, яка включає сукупність взаємопов'язаних загальнокультурних і професійних знань, вокально-виконавських умінь і навичок, що визначає готовність вчителя музики до здійснення успішної творчої професійної діяльності в освітньому закладі» [11]. Сутність поняття вокально-виконавської культури визначає сукупність особистісних і професійних якостей, які передбачають здатність емоційно сприймати музику, усвідомлювати її художньо-образний зміст та виявляти уміння оцінювати її як естетичне явище, володіти вокальними прийомами у процесі вокально-виконавської діяльності, спрямованої на формування духовності, емоційний та естетичний розвиток особистості учня.

Обґрунтовано сутність вокально-виконавської культури майбутнього вчителя музики як «здатність майбутнього вчителя музики до творчого високопрофесійного втілення художньо-образного змісту музичного твору шляхом ефективного використання комплексу науково-методичних та вокально-виконавських знань, умінь та навичок» [12].

Один із ключових різновидів професійної культури майбутнього вчителя музики є вокально-педагогічна культура, яка є «результатом опанування вокально-педагогічних знань, вмій в навичок досягнення смислової інформації, досвіду, традиції вокального мистецтва, вокальної педагогіки та привласнення їх цінностей» [13]. На ціннісному підґрунті вокально-педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва акцентують увагу науковці, розглядаючи її на засадах компетен-

тнісного підходу – як рівновид професійної компетентності. Зокрема в науковому дослідженні зазначено, що «вокально-педагогічна культура – це інтегративна якість, яка включає ціннісне ставлення до спадщини людства у сфері різних видів вокальної діяльності, компетентність у галузі вокальної педагогіки, рівень власної вокально-виконавської майстерності, а також творчої активності у вокально-педагогічній діяльності» [14].

Комплекс особистісно і професійно значущих якостей, які необхідні вчителю музичного мистецтва для ефективної музично-виконавської і педагогічної діяльності на творчих засадах та сприяють розкриттю художньо-образного змісту музичного твору, становить сутність сценічної культури. Розглянуто поняття сценічної культури як особистісну якість виконавця, яка забезпечує реалізацію художнього смислу твору мистецтва у процесі його виконання на сцені з метою вирішення завдання залучення до мистецтва масового слухача [15].

Науковці в обґрунтування сутності сценічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва відзначають його багатоаспектний характер, що реалізується у вияві естетичних, етичних, духовних якостей педагога у процесі музично-виконавської і педагогічної діяльності. В своїй науковій праці дослідник розглядає сутність сценічної культури як «комплексну систему сформованих професійних компетенцій, здібностей та якостей, творчо-виконавської самореалізації в галузі музичного естрадного мистецтва, використання його художньо-естетичного потенціалу [16]».

Ознаками сценічної культури вченими визначено такі: сценічна культура виконує функцію специфічного проектування загальної культури у сферу музично-педагогічної діяльності; є показником музично-педагогічної практики вчителя; визначає рівень творчої концертно-виконавської діяльності вчителя музичного мистецтва; обумовлюється музично-індивідуальними, творчими, психолого-фізіологічними та віковими характеристиками, наявністю музичного досвіду особистості [16].

У педагогічному дискурсі науковцями розглядається поняття вокально-сценічної культури, яке синтезує у собі вокальну і сценічну культуру. Відповідно акцентується увага на нормах вибудовування, фонації, артикуляції, дикції, побудови фраз, емоційному навантаженні співу, а також на комунікативній природі музичного мистецтва, спрямованості на творчу реалізацію особистісних і професійних прагнень, залученні до загальнокультурних і національних цінностей, естетичного досвіду культури, на етико-естетичному ставленні до дійсності, до музичного мистецтва, доборі музичного супроводу, співвіднесенні художнього задуму і музичної форми. Відповідно, «вокально-сценічна культура студентів мистецьких факультетів є інтегрованим особистісним утворенням, яке включає в себе сукупність процесів та явищ духовно-практичної діяльності по створенню, освоєнню, розповсюдженню творів вокально-сценічного мистецтва та має вияв у професійно-педагогічній діяльності» [17].

Деякі дослідники виокремлюють поняття вокально-сценічної майстерності майбутнього вчителя музики, що зумовлено педагогічною спрямованістю фаху, необхідністю вияву власне акторських і педагогічних здібностей у педагогічній діяльності. Зауважено, що «вокально-сценічна майстерність вчителя музики» розглядається як складова фахової майстерності вчителя музики й виражає здатність до виразної інтерпретації музичних творів та донесення їхнього художньо-образного змісту до учнівської аудиторії [18].

Науковці, які досліджували проблеми акторської майстерності вчителя, виявлення сценічного образу майбутніми педагогами у майбутній професійній діяльності, акцентують увагу на тому, що «створення художнього образу-ролі – тривалий і відповідальний процес пошуку актором характеру персонажа. Характером прийнято називати сукупність напрямів почуттів, волі, розуму, тобто певної форми душевної динаміки, властивої людині. Безперечно, характер – поняття психологічне. А «образ» – це категорія естетична. Тож закономірно, що «роль» можна вважати характером-образом» [19]. Саме образ-характер і становить сутність сценічного образу.

Створення сценічного образу майбутнім вчителем музичного мистецтва вимагає розвинених акторських здібностей, мисленнєвої діяльності на основі асоціативних зв'язків, володіння сукупністю засобами вокальної техніки, міміки, жестів. На переконання науковця, «створення яскравого образу пов'язане з надзвичайною достовірністю виконання (дотримання авторського задуму в інтерпретації твору, тембр голосу, особливості співацького дихання, характер звуку ведення тощо), увагою виконавця до власного внутрішнього стану, використанням засобів невербальної комунікації (зовнішній вигляд співака – сценічний костюм, зачіска, аксесуари; рух по сцені – специфічна хода і постава, міміка, жести, уклін тощо)» [20].

Авторський задум музичного твору на основі його художньої системи може розкрити лише той вокаліст-інтерпретатор, педагог-актор, який здійснює інтерпретаційний аналіз образів та продумує модель сценічного образу, яка забезпечує смислове навантаження образної палітри. Саме тому, – важливого значення набувають такі особливості особистості, як: індивідуальні психологічні особливості (темперамент, експресивність та емоційність, розвинена творча уява і фантазія, інтуїція, сугестивність тощо); особистісні якості співака (комунікативність, емпатійність, артистичність тощо); здібності (музичні, акторські, художньо-творчі); природні й набуті вокальні дані (тембр голосу, рухливість голосу, широкий співацький діапазон, природне резонування, виразна дикція та артикуляція) [20].

5. Результати дослідження

Визначені в статті сутнісні характеристики формування сценічно-образної культури розширюють методичний апарат дослідження у процесі фахової підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва та можуть бути підґрунтям для оновлення змісту на-

вчальних курсів вищих мистецьких навчальних закладів, для внесення корективів до планів і програм з підготовки майбутніх виконавців-вокалістів та використовуватися викладачами вищих мистецьких навчальних закладів під час проведення індивідуальних та практичних занять.

6. Висновки

1. На основі теоретико-методологічного аналізу проблеми дослідження та узагальнення практичного досвіду в даній статті визначено та обґрунтовано сутнісну характеристику формування сценічно-образної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки, що ствер-

джують її частиною загальної культури, яка виконує функцію специфічного її проектування у сферу музично-педагогічної діяльності.

2. Сценічно-образна культура являється показником концертної та виконавської практики майбутнього вчителя музичного мистецтва та музично-педагогічної діяльності, виявляється у різних формах сценічної діяльності.

3. Обґрунтовано, що особливості реалізації та формування сценічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва обумовлюються творчими, індивідуальними, психолого-фізіологічними та музичними характеристиками, наявністю особистого музичного досвіду.

Література

1. Габитов, М. Г. Формирование в учащейся молодежи нравственно-эстетического отношения к природе средствами музыки [Текст] / М. Г. Габитов. – Казань, ТГГПУ, 2007. – 187 с.
2. Зимняя, И. А. Общая культура и социально-профессиональная компетентность человека [Текст] / И. А. Зимняя // Высшее образование в России. – 2005. – № 4. – С. 25–28.
3. Каган, М. С. Философия культуры [Текст] / М. С. Каган. – СПб.: ТОО ТК «Петрополис», 1996. – 416 с.
4. Рудницька, О. П. Музика і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти [Текст]: навч. пос. / О. П. Рудницька. – К.: ІЗМН, 1998. – 248 с.
5. Попенко, О. М. Професійна культура вчителя як інтеграційна якість особистості педагога – професіонала [Текст]: зб. / О. М. Попенко // Наукові записки Ніжинського державного університету імені Максима Гоголя. Серія: Психолого – педагогічні науки. – 2012. – № 1. – С. 44–49.
6. Іванова, Т. В. Професійна культура майбутнього вчителя [Текст] / Т. В. Іванова // Педагогіка і психологія. – 1995. – № 2. – С. 86–93.
7. Горбачова, Г. В. Професійна культура вчителя як особистісний і соціальний феномен [Електронний ресурс] / Г. В. Горбачова. – 2008. – Режим доступу: <http://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2008-06/08gavvpsp.pdf>
8. Давыдова, С. Д. Художественно-эстетическое образование младших школьников: вопросы теории и практики [Текст]: уч. пос. / С. Д. Давыдова. – Екатеринбург: Уральский государственный педагогический университет, 2003. – 305 с.
9. Грубер, Р. И. Всеобщая история музыки. Ч. 1 [Текст] / Р. И. Грубер. – М.: Музыка, 1965. – 484 с.
10. Тельчаров, Р. А. Музыка и культура (личный подход) [Текст] / Р. А. Тельчаров. – М.: Знание, 1986. – 164 с.
11. Нургаянова, Н. Х. Педагогические условия формирования вокально-исполнительской культуры будущего учителя музыки [Текст]: дис. ... канд. пед. наук / Н. Х. Нургаянова. – Казань, 2010. – 235 с.
12. Цзяньшу, В. Формування вокально-виконавської культури майбутніх вчителів музики у процесі фахової підготовки [Текст]: дис. ... канд. пед. наук / В. Цзяньшу. – Луганськ, 2013. – 201 с.
13. Овчаренко, Н. А. Професійна підготовка майбутніх вчителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності: теорія та методологія [Текст]: монографія / Н. А. Овчаренко. – Кривий Ріг: Вид. Р. А. Козлов, 2014. – 400 с.
14. Плеханова, О. Е. Формування вокально-сценічної майстерності майбутнього вчителя музики [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук / О. Е. Плеханова. – К., 2010. – 23 с.
15. Голубева, Н. А. Проблема формирования сценической культуры у школьников в процессе занятий в кружке эстрадного пения [Электронный ресурс] / Н. А. Голубева. – Режим доступа: <https://www.scienceforum.ru/2017/pdf/35645.pdf>
16. Цзинхен, Г. Формування сценічної культури майбутніх вчителів музичного мистецтва засобами естрадного співу [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук / Г. Цзинхен; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – К., 2015. – 24 с.
17. Ткаченко, Т. В. Формування вокально-сценічної культури студентів мистецьких факультетів педагогічних вузів [Текст]: монографія. – Х.: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2016. – 307 с.
18. Лей, В. Формування вокально-сценічної майстерності майбутнього вчителя музики [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук. / В. Лей. – К., 2010. – 23 с.
19. Лимаренко, Л. Створення художнього образу-ролі у виставах студентського театру [Текст] / Л. Лимаренко // Витоки педагогічної майстерності. Серія: Педагогічні науки. – 2015. – № 15. – С. 175–180.
20. Гмиріна, С. В. Сценічне перевтілення студента-вокаліста як педагогічна проблема [Текст] / С. В. Гмиріна // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія №14. Теорія і методика мистецької освіти. – 2013. – № 14 (19). – С. 46–50. – Режим доступу: <http://elibrary.kubg.edu.ua/3513/1/Gmirina%20S.PDF>

*Рекомендовано до публікації д-р пед. наук, професор Олексюк О. М.
Дата надходження рукопису 10.08.2017*

Косінська Наталія Леонідівна, аспірант, кафедра теорії та методики музичного мистецтва, Інститут мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка, бул. І. Шамо, 18/2, м. Київ, Україна, 02152; викладач, Університетський коледж Київського університету імені Бориса Грінченка, пр. Гагаріна, 16, м. Київ, Україна, 02094

E-mail: kravpik.natalia@gmail.com